

Joanna Potęga
Katarzyna Ślaska
Biblioteka Narodowa

Europeana – portal europejskiego dziedzictwa kulturowego

W dniach 23-24 czerwca 2008 r. w Bibliotece Królewskiej w Hadze miała miejsce konferencja, podczas której zaprezentowany został prototyp Europeany - portalu internetowego umożliwiającego zintegrowany dostęp do dziedzictwa kulturowego, przechowywanego w bibliotekach, archiwach i muzeach krajów europejskich. Na konferencję zaproszono partnerów programu EDLnet: Thematic Network, współtworzących Europeanę, oraz gości z instytucji planujących udział w największej inicjatywie digitalizacyjnej Unii Europejskiej. Program obejmuje ponad 80 instytucji z krajów Unii Europejskiej i jest finansowany z funduszy unijnych. Partnerami projektu są m.in.:

- sieci archiwalne z Niemiec, Portugalii, Hiszpanii, Szwecji i Finlandii,
- archiwa dokumentów audiowizualnych z Francji, Niemiec i krajów skandynawskich,
- 24 biblioteki narodowe, będące członkami Biblioteki Europejskiej (w tym Biblioteka Narodowa),
- stowarzyszenia bibliotek, archiwów i muzeów, w tym LIBER, CERL, CENL,
- projekty digitalizacyjne, takie jak DELOS, DIGMAP, DISMARC, MultiMatch,
- muzea i organizacje muzealne.

Spotkanie w Hadze, oprócz prezentacji Europeany, miało na celu zebranie opinii i uwag dotyczących funkcjonalności, założeń, architektury systemu oraz szczegółowych rozwiązań zastosowanych przy tworzeniu tego portalu. Aby umożliwić wymianę poglądów i wypracowanie wspólnych wniosków, uczestnicy obradowali w następujących grupach roboczych, kierowanych przez najwybitniejszych europejskich specjalistów: współpraca międzyinstytucjonalna, standardy i metadane, semantyka i wielojęzyczność, architektura systemu, użytkownicy i funkcjonalność. Przedstawiciele Biblioteki Narodowej od rozpoczęcia projektu pracują aktywnie w grupach zajmujących się metadanymi oraz funkcjonalnością systemu. Pracami zespołu roboczego zajmującego się metadanymi kieruje specjalista od formatów wymiennych, jeden z twórców formatu Dublin Core i wieloletni dyrektor Dublin Core Metadata Initiative - Makx Dekkers, natomiast grupą pracującą nad funkcjonalnością portalu dla różnych kategorii użytkowników kieruje postać niezwykle barwna i nietuzinkowa, kompozytor i muzyk, specjalista w zakresie cyfrowych multimedii, dyrektor francuskiego Narodowego Instytutu Audiowizualnego, Daniel Teruggi. Według niego portal Europeana powinien nie tylko prezentować europejskie dziedzictwo narodowe w postaci cyfrowej, lecz również dostarczać rozrywki i dobrej zabawy internautom z całego świata.

Udział reprezentantów bibliotek, archiwów i archiwów multimedialnych oraz muzeów europejskich w grupach roboczych pozwala nie tylko na kształtowanie portalu odpowiednio do potrzeb różnych kategorii użytkowników oraz pracowników europejskich instytucji kultury, lecz również na wymianę doświadczeń oraz gorące dyskusje pomiędzy poszczególnymi ośrodkami digitalizacyjnymi. Rezultatem prac uczestników projektu EDLnet: Thematic Network będzie uruchomienie w listopadzie 2008 r. pierwszej, testowej wersji Europeany dla publiczności. Polskie dziedzictwo kulturowe, pochodzące z zasobów Biblioteki Narodowej, ma być prezentowane w kolekcjach *Miasta* oraz *Podróże i turystyka*.

Projekt Europeana jest rezultatem wieloletnich dyskusji toczących się wokół budowy Europejskiej Biblioteki Cyfrowej, której utworzenie zapowiadano w dokumencie *i2010: Europejskie Społeczeństwo Informacyjne w roku 2010*^[1], opublikowanym przez Komisję Europejską we wrześniu 2005 r. Decyzję utworzenia Europejskiej Biblioteki Cyfrowej potwierdzały kolejne dokumenty unijne, m.in. *Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*^[2] oraz *Konkluzje Rady w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*^[3]. Praca nad zbudowaniem wspólnego punktu dostępu do dziedzictwa kulturowego Europy rozpoczęła się we wrześniu 2007 r. w Hadze, podczas spotkania inauguracyjnego programu EDLnet. Celem spotkania było określenie ram współpracy europejskiej sieci instytucji digitalizujących swoje zbiory. Ustalono tam, że prototyp portalu, udostępniającego europejskie dziedzictwo historyczne i kulturowe w postaci cyfrowej, zostanie uruchomiony na przełomie 2008 i 2009 r. Spotkanie miało charakter roboczy. Określono na nim skład warsztatów tematycznych, dotyczących najważniejszych elementów projektu. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami w dniach 31 stycznia - 1 lutego w siedzibie Deutsche Nationalbibliothek we Frankfurcie nad Menem odbyła się konferencja *One more step towards the European Digital Library* (Kolejny krok w kierunku Europejskiej Biblioteki Cyfrowej). Celem konferencji, która zgromadziła ponad 200 uczestników z 40 krajów Europy, była prezentacja makiety portalu Europeana oraz dyskusja nad jej funkcjonalnością oraz przyszłymi zasobami. Wersja demonstracyjna biblioteki Europeana, zaprezentowana na tej konferencji, jest dostępna w Internecie (<http://www.europeana.eu>).

Dewizą portalu Europeana jest "Connecting cultural heritage" i zgodnie z tym założeniem, jego celem jest prezentacja jedności i różnorodności dziedzictwa kulturowego poszczególnych krajów europejskich. Europeana będzie obejmowała docelowo zasoby bibliotek, archiwów i muzeów z całej Europy. Ambicją jej twórców jest udostępnienie przez Internet

cyfrowych wersji nie tylko różnego rodzaju dokumentów tekstowych i graficznych, lecz również obiektów muzealnych i architektonicznych, plików dźwiękowych oraz filmów. Ważnym postanowieniem twórców projektu była rezygnacja z używanej do tej pory nazwy "Europejska Biblioteka Cyfrowa" i zastąpienie jej nazwą "Europeana", która lepiej oddaje międzyinstytucjonalny charakter projektu i nie ogranicza jej zasobów do kolekcji przechowywanych wyłącznie w bibliotekach.

Prototyp portalu Europeana, zademonstrowany i poddany pod dyskusję podczas konferencji w Hadze, nie jest jeszcze dostępny dla szerokiej publiczności. Dlatego też warto przedstawić jego podstawowe założenia i przewidywane kierunki rozwoju. Strona główna portalu prezentuje cztery podstawowe kategorie zasobów Europeany - tekst, grafikę, film oraz dźwięk, którym przyporządkowane zostały charakterystyczne barwy (rys. 1), komunikujące w prosty (wizualny) sposób, z którą kategorią zasobów portalu użytkownik ma do czynienia (np. informacja w wynikach wyszukiwania - rys. 2). Prototyp portalu jest dostępny obecnie w trzech językach: angielskim, niemieckim i francuskim, następna wersja ma natomiast zawierać już pełną nawigację we wszystkich językach europejskich. Planowane jest tu wykorzystanie doświadczenia Biblioteki Europejskiej, której wersja 2.0 uruchomiona w lipcu 2008 r., jest dostępna w 26 językach i 3 alfabetach (trwają prace nad jej rozbudową o dalsze języki m.in. gruziński, mołdawski i azerski). Docelowo wielojęzyczność Europeany ma dotyczyć nie tylko nawigacji, lecz również przeszukiwania zasobów, co jest ogromnym wyzwaniem, dotąd niezrealizowanym przez żaden z międzynarodowych projektów. Nad realizacją tego zadania pracuje grupa robocza zajmująca się semantyką i wielojęzycznością, kierowana przez jednego z europejskich ekspertów w dziedzinie webu semantycznego, Stefana Gradmana.

Uwagę należy też zwrócić na dwa elementy strony głównej, rzadko dotąd wykorzystywane w programach prezentujących zasoby cyfrowe instytucji kultury: "obłok tagów" oraz oś czasową. Obłoki tagów to element charakterystyczny dla portali społecznościowych, stanowiący jeden ze sposobów wyszukiwania danych oraz komunikowania się internautów. Europeana tworzy obłok tagów z fraz wyszukiwawczych wpisywanych przez użytkowników portalu, a najbardziej popularne wyrażenia są prezentowane większą czcionką. Docelowo twórcy Europeany przewidują możliwość opatrywania tagami oraz komentarzami poszczególnych obiektów, co wzbogaci i zróżnicuje obłok tagów, prezentowany na głównej stronie portalu. Oś czasu natomiast jest prostym pomysłem na wizualizację zasobów Europeany, przeznaczonym dla mniej zaawansowanych użytkowników, szczególnie pomocnym przy prezentacji wyników wyszukiwania i mającym przede wszystkim walor edukacyjny.

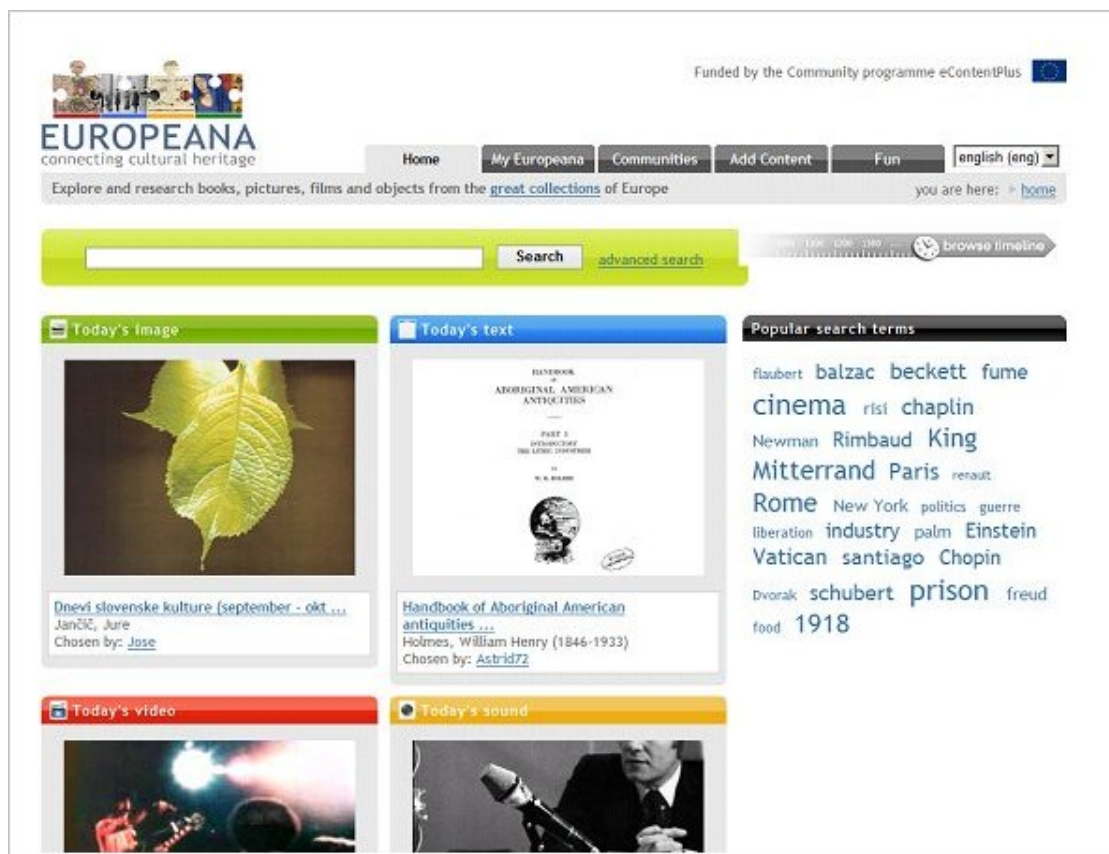
Jednym z największych wyzwań stojących w ciągu najbliższych miesięcy przed zespołem Europeany jest zagadnienie metadanych obiektów pochodzących z różnego typu instytucji kultury. Sposób opisu dokumentów bibliotecznych, archiwalnych, muzealnych oraz produkcji radiowej i telewizyjnej nie jest ujednolicony nie tylko w skali europejskiej, lecz również na poziomie poszczególnych krajów. W obliczu tak skomplikowanego problemu (wielojęzyczność, różnorodność formatów, różnorodność pól i ich zawartości, semantyka) twórcy Europeany zdecydowali się na opracowanie własnego optymalnego modelu opisu obiektu (rys. 3), do którego importowane będą dane źródłowe. Tu głównym założeniem było ustalenie wspólnego minimum danych, które identyfikują obiekt i umożliwią jego wyszukanie oraz określenie zestawu pól, który będzie możliwy do rekomendacji dla wszystkich uczestników programu. Przygotowaniu takiego modelu wyraźnie przyswierała idea nieskomplikowanego, prostego opisu, ujednoliconego tak, by znalazły w nim odzwierciedlenie tylko najważniejsze informacje. Niezbędne jest tu też ustalenie listy formatów akceptowanych przy imporcie danych, ponieważ nie jest możliwe opracowanie narzędzi informatycznych dla dokładnie wszystkich formatów wykorzystywanych przez instytucje europejskie. Innymi ważnymi wyzwaniami stojącymi przed grupą ds. metadanych są: określenie zasad wypełniania poszczególnych pól, budowa słownika kontrolowanego oraz opracowanie haseł wzorcowych (głównie autorskich), a przede wszystkim zmierzenie się z problemem wielojęzyczności dostarczanych danych.

Podstawowym celem Europeany jest prezentacja wielu milionów dokumentów cyfrowych z terenu całej Europy. Dlatego też nie będzie ona, rzecz oczywista, przechowywała samych dokumentów cyfrowych, a jedynie ich metadane, pobierane z poszczególnych instytucji i zaimportowane do wspólnej bazy, pojedyncze skany reprezentujące obiekt oraz linki do obiektów cyfrowych (rys. 3). Wyniki wyszukiwania będzie można ograniczyć - bądź przez wyszukiwanie zaawansowane, bądź poprzez sugerowany przez program wybór dokumentów w określonym języku, powstałych w konkretnym roku lub też do dokumentów określonego typu (tekst, obraz, film, dźwięk).

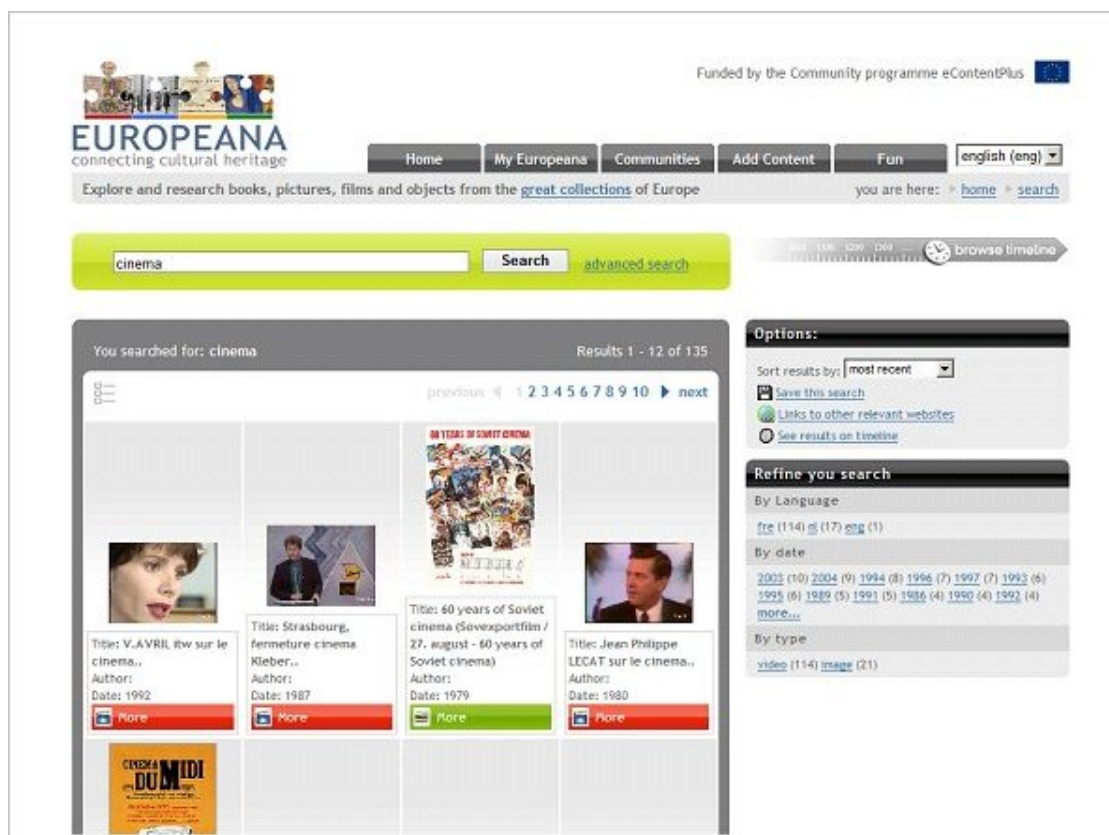
Portal będzie zawierał nie tylko publikacje należące do domeny publicznej, ale również dzieła chronione prawem autorskim. Dostęp do metadanych wszystkich publikacji będzie oczywiście bezpłatny, natomiast planowane jest wprowadzenie systemu opłat za korzystanie z dokumentów pozostających pod ochroną prawa autorskiego.

Twórcy portalu wiele uwagi poświęcają personalizacji Europeany (rys. 4). Po założeniu konta każdy internauta będzie mógł się stać aktywnym członkiem społeczności Europeany i będzie miał możliwość decydowania o sposobie prezentacji dokumentów (zakładka "my personal settings"), kontrolowania własnego konta (zakładka "my account settings"), zachowania wybranych obiektów cyfrowych, zapamiętania wyszukiwań oraz opatrywania dokumentów tagami i komentarzami.

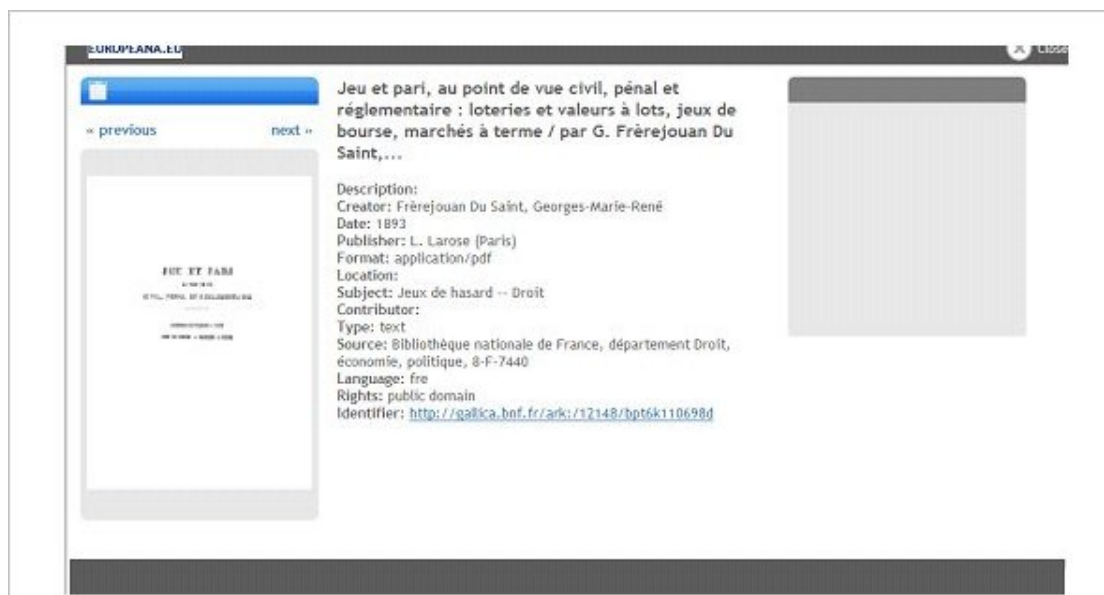
Podkreślić należy, że prace nad portalem trwają i dlatego wersja demonstracyjna prezentowana na stronie Europeany różni się zasadniczo od wersji opisywanej w artykule. W ciągu ostatniego miesiąca, który upłynął od konferencji w Hadze, wygląd i funkcjonalność portalu znacząco się zmieniły, co jest rezultatem dyskusji i działań w poszczególnych zespołach roboczych. Przed publiczną premierą portalu, przewidzianą na listopad 2008 r., zostaną z całą pewnością wprowadzone kolejne zmiany, mające na celu uczynienie Europeany portalem nowoczesnym, funkcjonalnym, szybkim, a przede wszystkim - dającym możliwość prezentacji zasobów cyfrowych wszystkim bibliotekom, archiwom i muzeom, które będą chciały w tym projekcie uczestniczyć.

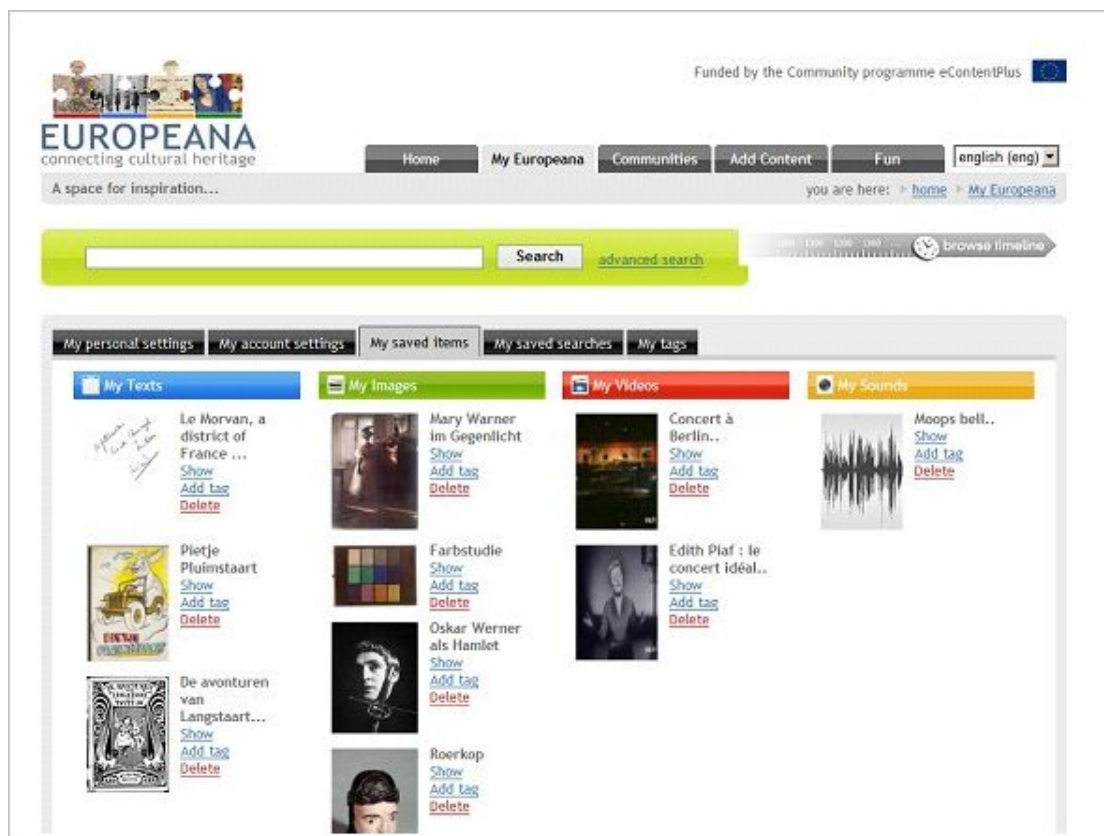
Rys. 1. Strona główna portalu Europeanana.

Rys. 2. Strona z wynikami wyszukiwania w Europeanie (w postaci tabeli).

Rys. 3. Opis obiektu cyfrowego w Europeanie.

Rys. 4. Strona "Moja Europeana" (zakładka "Zachowane obiekty")

Przypisy

[1] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów i2010: Biblioteki Cyfrowe COM (2005) 465 wersja ostateczna [on-line]. Bruksela: Komisja Wspólnot Europejskich, 30 września 2005 [dostęp 14 lipca 2008]. Dostępny w World Wide Web:

http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/communication/pl_comm_digital_libraries.pdf.

[2] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych. C(2006) 3808 wersja ostateczna [on-line]. Bruksela: Komisja Wspólnot Europejskich, 24.08.2006 [dostęp 14 lipca 2008]. Dostępny w World Wide Web: http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/comm_recomm/pl.pdf.

[3] Konkluzje Rady w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych (2006/C 297/01). Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej [on-line], T. 49 (7 grudnia 2007) [dostęp 5 czerwca 2007]. Dostępny w World Wide Web: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/oj/2006/c_297/c_29720061207pl00010005.pdf.

Europeana – portal europejskiego dziedzictwa kulturowego / Joanna Potęga, Katarzyna Ślaska// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska - Nr 6/2008 (97) sierpień/wrzesień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2010. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2010/97/a.php?potega_slaska. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187